

DEÁK PÉTER

FANTASY ALFAJOK

Előző cikkemben a fantasy műfajának születéséről írtam soraimat, ám csupán a fő szálról beszéltem. Maga a fantasy egyfajta gyűjtőneve sok-sok alfajának, amelyekből már rengeteg könyv és szerepjáték íródott az idők során. Sok kicsiny irodalmi mű teszi ki a nagy fantasy főnevet, akár a téglák a falat, s én most ezekről az alfajokról fogok beszélni, ahogyan azt az előző cikk végén ígértem.

Eddigi kutatásaim alapján úgy durván húsz fajtája létezhet, én csak egy párat szemezgettem ki, azok közül, amelyek jobban ismeretesek azok számára, akik bővebben foglalkodnak eme körökben, s biztos vagyok abban, hogy születni is fognak még újabbak, legyen az akár a már létező elemek vegyítéséből, ami gyakran alakul elfogadható újdonsággá, vagy jusson eszébe valakinek egy teljesen új fajta.

Személy szerint nekem, az első fantáziavilágom s egyben történetem egyik klasszikus formája volt ennek az irodalomnak.

Tehát kitalált földön játszódott, benne a csodák szinte mindennaposak voltak, bár ekkor, be kell valljam, igencsak kezdő voltam a dolgokban, és sokszor estem túlzásokba. Annak a világnak az istenei például gyakran jártak a földön... Finom utalás lehetne ez az ógörög vagy éppen a germán mondavilágra, ahol ugyebár az istencsalád rengetegszer látogat le a hősök mellé, különböző alakokat felvéve.

Második, jelenlegi világom már kissé más, de ennek elmesélése más helyre, más alkalomra való, nem akarom elvenni a fő témára jutó lapmennyiséget.

Akkor tehát vágjunk is bele a műfajok megismerésébe!

Legjobb lesz talán, hogyha azzal a fajtával kezdem, amelyet nagyon sokszor azonosítanak is magával a fantasyval, mivel ez az alap, feltehetően a legelső mind közül, maga a fő stílus, s emiatt is lehet ez a legnépszerűbb mind közül.

High fantasynak hívják, magyarul durván úgy lehetne nevezni, hogy magas szintű, vagy éppen felsőbb fantasy. C. S. Lewis és J. R. R. Tolkien ennek a fajtának a szülőatyja, a *Gyűrűk ura* trilógiával, illetőleg a Narnia könyvekkel sikerült megteremtenuk a standard fantasy alappilléreit. A High fantasy stílusjegyei a csodás mondákból erednek, ahol is a hős – barátai és más természetfölötti lények segítségével – győzedelmeskedik a gonosz felett. A vége általában happy and, győz az igazság, s a hős elismert lesz messze földön. Gyakori szereplői a csodalények, mint a törpék, óriások, elfek vagy éppen tündérek, mágikus bestiák, mint a griff vagy a sárkány, illetve a varázshasználók, mindezek állhatnak ugyanúgy a hős oldalán, mint ellenfeleként, de az is megesik, hogy változtatnak.

Bár fantasy csak az elemei miatt lehet, példaként kiváló erre ugyebár János vitéz kalandja az óriások földjén. Kezdetben egy óriás rátámad, s akik kővacsorára hívják őt, azok sem túl kedvesek vele, de amint Jancsi agyonüti királyukat, menten neki esküsznek hűséget. Személyes véleményem szerint a High fantasy remek, és nem csak azért, mert én ezzel kezdetem, hanem egyáltalán. Bővelkedik a fantasztikus témákban, tartalomban, ami a legalkalmasabb kezdő löket lehet annak,

aki neki akar állni a fantasy olvasásának, meg tudja szokni azt, hogy jelen lesznek benne olyan dolgok, amelyeket maga körül nem minden nap láthat. S akinek ez nem tetszik, annak ajánlom inkább a most következőt.

A **heroikus fantasy** a High egyik közeli rokona, a nevéből is észrevehető, hogy lényege a hősiesség ábrázolása, amit ismerhetünk még számos népmeséből is, de táplálkozik még a lovagregények történeteiből is. Cselekménye nagyjából ugyanaz, mint amit fentebb írtam, hogy a hős mindig legyőzi velejéig gonosz ellenfelét, kihangsúlyozott témája tehát a High fantasynak a jó és a rossz, a fény és a sötétség közötti örökös harc, amelyben mindenki odaveszhet, ha a gonosz nyer. Hősünk nem éppen egy szerencsés valaki a kezdet kezdetén, ugyebár eredetileg ő a legkisebb testvér, aki nem is olyan erős vagy éppen okos, mint bátyjai, akik elbuktak a próbán, hogy bizonyosságot tegyenek hősiességükről. Ám a szíve a helyén van, és nagyon szeretné, ha őt is felfogadná valaki lovagnak. És a végén, miután legyőzte ellenfeleit, jöhet a legszebb királylány, fele királyság csekken, átutalással, ahogy egy kedves barátom szokta mondani. A fantasztikus elemek nem fontosak, de előfordulnak, a lényeg itt a hősiességen van.

Low fantasy, ami a High fantasy szöges ellentéte. A Low fantasynak is van egy pár alfaja, melyben megegyeznek, s ez az összekötő dolog alighanem a fantasztikum csekély jelenléte. Legismertebb alfaja, a Robert E. Howard írásain alapuló *Sword and Sorcery*, magyarul *Kard és varázslat*. Bizony, a Low fantasy világokban ritkán találkozhatunk össze a jóságos tündérekkel vagy akármelyik más fantázialénnel, hogyha már itt tartunk, a varázstudók ritkaságszámba mennek. Hacsak nem maga a főhős az abszolút negatív karakter, vagy talán egy megrögzött antihős, aki inkább kirúgja a sánta öregember mankóját a keze alól, minthogy harci lováról lepattanva ékes szavak kíséretében segítsen rajta.

Más esetekben a fantáziaelemeknek még írmagját sem találhatjuk, hacsak nem úgy, hogy az emberek beszélgetnek róla, de le van szögezve, hogy babonáság az egész. Világrengető csaták helyett a főszereplők inkább kerülnek személyes párharcokba, és ellenfeleik gyakran saját maguk. Alapját legtöbbszöri találkozásakor a realizmus határozza meg. Igaz, hogy talán némileg fantázia környezetben, de olyan jelenségek bukannak fel benne, amelyeket saját világunk középkorából jól ismerhetünk: udvari intrikálás, hatalomvágy, betegségek, mocsok, kegyetlen harcok és egyfajta örökös, nyomott, kellemetlen hangulat. Véleményem szerint csak egy utólagos társítás lehet.

Érdekes fordulatot vesz a Low fantasy jelenléte akkor, amikor bizonyos értelemben ötvöződik a High fantasyval, legtöbbször ezt úgy kell értelmezni, hogy a mi világunkban bukkan fel néhány fantasztikus elem. Mit kezd akkor a modern fejtel gondolkodó ember? Lehetséges tudományos eszközökkel felfogni azt, aminek semmi köze a tudományhoz? Rémisztő dolgok is kikeveredhetnek ebből a fajtából, hídként átvezetve minket a Dark fantasyhoz. Ami engem illet, én szeretem a Low fantasyt is, sokat olvastam Robert E. Howard könyveit

Conanról, a barbárról, aki bár sokszor találkozik csodás dolgokkal, amelyeket észsel nem érhet fel az emberi elme, de sosincs jó barátságban velük, igyekszik minél nagyobb csapást mérni a gonosz Széth isten kígyó- kultuszának fanatikus csoportjaira, ott, ahol csak lehetséges.

A Low fantasy elég zord világokat használ fel színtérként, és ez sok embert elriaszthat, akik jobban kedvelik a fantasztikusabb környezetet, a – hogy úgy mondjam – tradicionálisabb arcukat a fantázia világoknak, esetenként undoríthatja őket, mennyire nyersen van benne feltüntetve a valóság, az események jól ismert alakulása.

Saját világunkban is játszódhat igazán jó hard fantasy történet, amikor mégis kell használni némi fantasztikumot hozzá, de sosem szabad eltúlozni. Ezt úgy értem, hogy akadhat némi mágia benne, de nagyon korlátozottan. Előfordulhat, hogy csakis titkos rendek képesek mágiát használni, vagy mondjuk, a gondolatolvasás képessége csak egy bizonyos családban öröklődik tovább.

Engem megfogott valami a Sword and Sorcery stílusában, máig sem tudom, hogy micsoda. Csak annyit tudok, hogy képtelen voltam olyan filmekről, könyvekről, képregényekről lemondani, mint a Conan, Kull, Vörös Szonja, Ator, a harcoló sas, a Vadak Ura, vikingekről, keltákról és indiánokról szóló történetek, akik elnyomóik ellen keltek fel. Már tízéves koromban is olyan hosszú haját szerettem volna, mint amilyen az utolsó Mohikánnak, vagy éppen a harcosoknak, akiket egy pikt háborúról szóló filmben láttam. És lám, most külsőmre én sem különbözöm már egy törzsbéli harcostól, sokak nagy döbbenetére.

A **Hard fantasy** az, ami eléri azt, ami a High fantasyben még nem történik meg, vagyis a mágiát, csodalényeket eltávolítja a világból, és kőkeményen a tudományos magyarázatokra, természetességre alapozódik, fantáziarésze kitalált emberi népek, törzsek, helyszínek, birodalmak formájában nyilvánul meg.

A **Dark fantasy** sokak körében kedvelt, bár kemény stílus. A High és a Low fantasy határán egyensúlyozó stílus, ami összevegyül a horror tipikus jegyeivel, ezáltal megteremtve egy sötét világot, hacsak nem a miénket sötétíti be. A fantázia- elemek itt kizárólag a horrorfilmek, rémesek történeteiből merítik az erőt, a szereplők lehetnek vámpírok vagy egyéb élőholtak, gonosz szellemek, démonok vagy akár más univerzumokból idekerült rémségek. Bár ezt a típust is fel lehet osztani egy olyan fajtára, ahol eme rémségek létezésének van egy tudományos, meghatározott magyarázata, így például a vámpírokat esetleg áttehetik egy bizonyos evolúciós elváltozás eredményének, ugyanakkor, akik jobban vonzódnak ahhoz, hogy legyen a horror is fantáziadúsabb, maradhatnak a szupernaturális horrornál, ahol az imént említett vámpír a néphiedelmeknek megfelelően élőhalott, aki éjszaka áldozatokra vadászó szörny, reggel viszont visszamászik a sírjába. A legremekebb példák a dark fantasy műfajára H. P. Lovecraft Cthulhu mítosz irományai, Anne Rice vámpír krónikái, a DnD szerepjáték Dark Sun, Ravenloft vagy éppen Planescape világai vagy éppen Miura Kentaro mangája, a Berserk. Ez utóbbi egy, a középkorban játszódó történet, amit igencsak a Low fantasy módján ábrázol a művész, ahogy a zsoldoscsapat ellenfelek ezreit mészárolja le, udvari cselszövészekkel él, csakhogy megmászassa a lovagi rendek számlétrájtát, míg végre mindannyiukat nemesekké választják. Ám a végén egy apró hibából olyan események kerekednek, amelyekre senki sem gondolt volna. A bűnéért megkínzott egykori zsoldosvezér

beleőrül tehetetlenségének tudatába, s csak hogy elérje álmát, embereit, barátait áldozatként ajánlja fel Isten Kezének, a négy természetfeletti entitásnak, akik a mi szemünkben inkább gonosznak tűnhetnek. Akárcsak az összes többi szokatlan lény, ami eme történetben előfordul. Ugyanez jellemzi Lovecraft mítoszbeli teremtményeit. Bár az ő lényei nem gonoszak, nem a romlottság személyiségvonásaként pusztítják és falják fel néhanapján kultistáikat. Nem gonoszak, egyszerűen csak magasabb szintű elmével rendelkező kreatúrák, egészen más világok szülöttei, távoli, nagyon távoli galaxisokból. Számukra az ember nem több egyséjtű organizmusnál – saját szemléletük szerint. Ridley Scott *Alien Nyolcadik utas: a Halál* c. filmjében ugyanezt ábrázolja, ahol is az idegen, a xenomorph földönkívüli könnyűszerrel mészárolja a Nostromo hajó legénységét, majd a későbbi részekben a jól felfegyverzett mentőalakulat tagjait. Holott úgy tudom, szülőbolygóján ez a faj legfeljebb egy hangyának felel meg!

A **Hystoric fantasy**, nevéből sejtethetően, olyan alfaja a fantasznak, mely történelmi sztorikhoz kapcsolódik, átítatva azt némi fantáziával, vagy éppen tetszés szerint az ókor, középkor stb. viszonyait változtatja tetszése szerint. Lehetnek ezek tényleges események más oldalról való bemutatásai, vagy éppen lényeges történelmi esemény idején játszódó kitalált történetek. Van olyan históriás fantasy történetek is, melyek más világban játszódnak, ám cselekményük mása egy olyan időszakra vagy történelmi eseményre, mely a mi világunkban esett meg. George R. R. Martin *Tűz és Jég dala* c. regénye például a Rózsák Háborújához hasonló események körében játszódik, és a Gyűrűk ura is alapozódhat Tolkien háborús élményein, a *Hét Tenger szerepjáték* világa pedig a 16-17. századi Európának egy távoli rokonaként jelenik meg – bár kissé változtattak rajta az alkotók. Egy másik történelmi fantasy, ami némileg már a tudományos fantasztikumot is bevonja körébe, a másik általam nagyon kedvelt műfaj, amit **steampunk**nak neveznek, a kibervilágbeli cyberpunk elődje. Bár igazából a cyber-punk lehetett előbb, a steampunk pedig igazából annak a világnak konvertálása a gőzgépek, a kezdeti technológiai újítások időszakára.

környezetnek, s ezen kívül az iparosodás különlegességei is. Mint amilyenek a különleges újfajta gőzgépek, illetve más berendezések, amelyek abban a korban még nem léteztek, de a műfaj törvénye szerint szerepeltetésük természetesen megengedett. Itt legfőképpen meg kell említeni olyan műveket, mint H. G. Wells *Időgépét*, a *Világok harcát*, vagy éppen Verne Gyula műveit. Maga a steampunk még a meglévő stílusain túl is keverhető a többivel, ez a fajta rugalmassága az, ami annyira megtetszett nekem benne, nem ritkaság, hogy ötvözik a noírral, ponyvaregények elemeivel, High fantasyvel vagy éppen a horrorral. Gondoljunk csak Dr. Victor Frankenstein elektromos berendezésére, mellyel életre keltette szörnyét. A High fantasy elemeivel összekeverve viszont egy igen érdekes világra bukkanhatunk. A High fantasy ugyebár csodalényekkel, varázslattal bővelkedő világ, hemzseg a természetfelettől, a steampunk viszont hangyányi fantázia, főképpen a valóságra fektetett tudományos alapokon. Nemrégén játszottam egy Arcanum című számítógépes játékkal, ami egy éppen ilyen világba vitt el engem, vagyis a karakteremet. Arcanum földjén már elindult az ipari forradalom, gőzművek formájában. Ismert a fejlesztett kohászat, az elektronika, a mechanika, vegyészet, létezik a gőzmozdony, a seregekben már használnak winchesterre hajazó puskákat és pisztolyokat, a féltre faj mesterségesen kitenyészett, s a játék elején indítják el a legelső léghajót. Viszont a világban élő elfek és egyéb különleges képességekkel rendelkező személyek számára még nem vesztett ki a mágia sem a világból, nagyon is élő mind a „mai” napig. Az egyensúly mágia és technika között nagyon kényes, a két ellentétes „csodára” felesküdtek nem jöttek ki jól egymással. Technikus törpe karakteremet nem akarták beengedni a mágusok városába, míg le nem rakta mechanikus páncélját és tesla pálcáját, míg varázsló karakteremet kizavarták egy puskaboltból Tarant eliparosodott városában!

Fairytale (tündérmese) **fantasy**. Egyszer volt, hol nem volt, a fantasynak lett egy új kisgyermek, amely a High fantasy folklór elemei mellett a tündérmesék gyökerébe kapaszkodott bele inkább. Mindaz, amit a Grimm testvérek összegyűjtött meséiben olvastunk, az a fairytale fantasyben megtalálható, azonban arra fel kell itt hívni a figyelmet, hogy a Grimm testvérek néhány meséje, illetőleg a nem lefordított (kiadásra nem került) Lúdanyó-versek között is rengeteg olyan van, amelyben nagyban vegyül a horror, illetőleg erotikus elem, ami igencsak az érettebb korosztály számára teszi ezt a műfajt ajánlhatóvá. Személy szerint én okos ötletnek tartom, hogy nem hagyták ki a sorból már az ilyen felnőtteknek való meséket. A *Hófehérke, a terror meséje* című film például egy átdolgozása az eredeti mesének, ám kiváló példa lehet a kis horrorral vegyített fairytale fantasyre, mert ügyesen megjelenítették benne a természetfeletti elemeket, ahogy a gonosz mostoha varázslataival próbálta tönkretenni Hófehérke életét a törpék között, bár a hétből a filmben csak az egyik volt törpe, de mind egységesen lelkileg, illetve testileg sérült számkivetettek voltak. Ez egy kis visszakanyarodás a Low stílusra.

A **Science fantasy** már egy egészen más keretbe helyezi a dolgokat. Ugyanis egy helyre teszi a tudományt, illetve a kitalált dolgokat, bár ennek nem a high klasszikus formáját, hanem új elképzelt kreatúrák mellé. Léteznek benne az újfajta járművek, fegyverek, úrhajók, amelyek a tudományos részt adják, és ugyanakkor ott lehetnek mellette még különböző mutáns fajok, más bolygókról származó lények és népek. S nem kizárt, hogy ezeknek sajátos technológiája is meg lett ízesítve némi fantasztikus

elemmel. A Csillagok Háborúja, a Babylon 5 és a Star Trek filmek ennek a stíluságnak legmegfelelőbb példái, mindaz megvan bennük, amit felsoroltam az imént.

Mitikus fantasy. Lehetne egy különleges ötvözete a highnak és a lownak. A Mitikus fantasy, nevének megfelelően, hűséges marad a különböző népek mitológiájához és azok alakjaihoz. A történetek teremtéstörténetek, egy-egy hős, mint például Héraklész kalandjairól szólnak, és természetesen az azokba belekeveredő szereplőkről. Csak némileg változtathat a cselekményen.

Gyerekkoromban láttam például egy rajzfilmsorozatot, amelyben a főszereplő gyerekek egy kapun keresztül epizódonként az Ó- és az Újszövetség újabb és újabb könyveiben haladtak előre.

Szuperhős fantasy. Nos megvallom őszintén, hogy ez az, amit nagyon nem ismertem és máig sem nagyon lett több érdeklődésem vele kapcsolatban... Ami azt illeti, személy szerint nem igazán tudnék mit kezdeni vele. No, de ott vannak azok, akik még emlékeznek a régi jó amerikai képregényekre. Főszerepben Supermannel, Batmannel, a Pókemberrel, vagy éppen az X-Mennel. Marvel univerzumnak is nevezik, mivel a Marvel Comics volt ezeknek a legnagyobb kiadója. A Szuperhős fantasyban a szereplők a fentebb említett közismert hősökhöz hasonlóan hajthatnak végre nagy tetteket, rendelkezhetnek különleges képességekkel, s ezek feljebb emelik őket az átlagpolgárokhoz hűn szeretett városukban, amit örült tudósoktól, robotoktól, földön kívüli hordáktól vagy éppen hozzájuk hasonló negatív szuperemberektől védelmeznek meg.

Őszintén remélem, hogy sikerült ezzel a cikkel nagyobb érdeklődést felkeltenem a fantasy irodalom iránt a kedves olvasókban, ígérem, hogy a továbbiakban is igyekezni fogok minél igényesebb anyagokat összehozni, hogy mind kissé közelebb kerüljünk valamelyik stílusághoz.

